

Kautman, František

Josef Holeček a česká šlechta

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1997, vol. 46, iss. D44, pp. [25]-32

ISBN 80-210-1731-7

ISSN 0231-7818

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107754>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

FRANTIŠEK KAUTMAN

JOSEF HOLEČEK A ČESKÁ ŠLECHTA¹

Josef Holeček je patrně nejvyhraněnějším typem konzervativce v Čechách. A protože konzervatismus neměl a nemá u nás institucionalizovanou tradici jako třeba ve Velké Británii — zůstal Holeček po celý život v izolaci jako svébytný nonkonformista, který nemohl splynout s nějakým politickým směrem, literární skupinou či kroužkem; proto si také do pozdních let téměř všechny své knihy vydával nákladem vlastním.

A tak se zdá na první pohled nepochopitelné, že tento nesmiřitelný konzervativce zásadně odmítá feudalismus a šlechtu. Holečkův konzervatismus se opírá o sedláky, o selství, jemuž se pokouší vytvořit jakousi ideologii, později v lecčems souzvučnou s názory naší agrární strany, alespoň v teorii. Ta také byla původně stranou (za republiky „republikánskou“) maloroľnického lidu, i když se opírala spíše o střední selské vrstvy, které byly kulturně nejpůvodnější a dlouho také nejstabilnější složkou českého venkova, a protože z tohoto venkova pocházela v 19. století větší část české kulturní a politické reprezentace, tedy i českého národa.

V mnoha směrech Holeček — později jakýsi slavjanofil českobratrské provenience — navazuje na české národní obrození. Ale v poměru ke šlechtě se od něho diferencuje. Naopak, v knize *Česká šlechta* (1918), která je jakýmsi shrnutím jeho názorů na české šlechtice a jejich úlohu v dějinách českého národa, podrobuje naše obrozence kritice právě za to, že příliš úporně, i když bona fide, usilovali o přízeň české šlechty. Má v tom ostatně pravdu: od prvních obrozenců přes Palackého k Riegrovi je tu zřejmá snaha přimět šlechtu k zaujetí oné vedoucí úlohy, jakou hrála nejen v německém Rakousku a jinde v Evropě, ale zejména v Polsku a Uhrách. Občanští politikové se snažili šlechtu přesvědčit, že taková úloha je přímo jejím politickým zájmem. A spisovatelé a umělci, jak říká Holeček, opravdu šlechtu adorovali, počínaje kalendářovými povídkami a mravoučnými příběhy pro děti a klasickým dílem české literatury *Babičkou* Boženy Němcové konče. Takže nejen J. K. Tyl ve svém *Posledním Čechovi*, za nějž se mu dostalo Havlíčkovy ostré kritiky, ale dokonce ještě Bedřich Smetana vedle

¹ Uveřejněno v samizdatovém Historickém sborníku 21 (Historické studie), 1986.

Prodané nevěsty, která oslavuje právě onu zámožnou vrstvu českého venkova, o niž Holeček opíral svou ideu selství, neopomněl oslavit českou šlechtu ve *Dvou vdovách*, o Dvořákových operách ani nemluvě.

Holeček však v této snaze našich obrozenců vidí trochu jednostranně jen politický zájem. U politiků tomu tak asi převážně bylo, ale spisovatelé a umělci potřebovali českou šlechtu jako komplementární složku národa, v té době neodlučitelnou od jeho organismu stejně jako vrstvy městské a selský živel. Je hrubě ahistorické jim to vytýkat: nedávno ještě národ bez šlechty byl v rakousko-uherských podmínkách národem bez kulturní a politické reprezentace, a jestliže mnozí z našich obrozenců, a to už velmi brzy, reklamovali právo čtvrtého stavu na jeho příslušnost k národu, nehodlali vylučovat z národa ani šlechtu, a to ani tehdy, kdy už svá sociální privilegia do značné míry pozbyla. Co se jim nelíbilo, byla spíše zbohatlická a příživnická buržoazie, zejména plutokracie, tu vylučuje z národa i Holeček, který jinak spatřuje sílu národa ve středních vrstvách: rolnictvu, měšťanstvu a nezávislé inteligenci.

Když pak v umění nastupuje romantická regenerace středověku spolu s objevením starých legend, eposů a letopisů, dochází k oživení zájmu také o aristokracii z těch dob — u nás nejmonumentálnější v díle Julia Zeyera — teritoriálně a historicky takřka neohrazeného. A v devadesátých letech se krátkodobě tato historie opakuje: vzpomeňme, jak si na svém pochybném šlechtickém predikátu zakládal Jiří Karásek ze Lvovic a dokonce i St. K. Neumann už ve svém anarchistickém období sice negativně, ale přece jen, zdůrazňuje vliv aristokratické krve ve svých žilách.

Josef Holeček se ve své knize *Česká šlechta*, psané v 2. polovině roku 1917 a knižně vydané 1918, snaží vyřídít účty s naší šlechtou od základů, a proto historicky od počátku českých dějin po současnost. Současnost samozřejmě dopadala pro šlechtu špatně: válka se chýlila ke konci, v této válce šlo o bytí a nebytí Rakouska-Uherska a potažmo o bytí či nebytí šlechty vůbec. Sotva se tedy dalo očekávat, že se šlechta ztotožní s „podvratným“, revolučním hnutím českého národa, který stále více přecházel do sféry vlivu a pod vedení Masarykovy zahraniční akce, jejímž cílem v této chvíli už bylo rozbití Rakouska-Uherska a utvoření samostatného československého státu s největší pravděpodobností v republikánské formě. Můžeme Holečkovi věřit i to, že přední reprezentanti rakouské šlechty v českých zemích, jako např. hr. Jindřich Clam Martinic, válečný ministerský předseda, se ztotožňovali s germanizačními plány výbojných rakousko-německých nacionalistů. Sotva by to asi bylo mohlo dopadnout jinak v případě vítězství centrálních mocností — závislost Rakouska-Uherska na vítězném císařském Německu by asi ještě zesílila a snahy rakouských vlád o vyrovnání národnostních rozporů by byly ještě ztíženější než před válkou.

Ale Holeček vyřizuje českou šlechtu z jedné vody načisto: dovozuje, že nikdy národní nebyla, že vždycky byla navenek germanofilská a protinárodní, uvnitř protilidová a lstivá. Začíná to „zradou“ 14 českých lechů, kteří se dali pokřtít r.845 v Řezně, aby tak oslabili naši orientaci na Velkou Moravu a slovanskou liturgii, pokračuje to neslýchanou zradou Vítkovců a Miloty z Dědic tvůrce velkočeské říše Přemysla Otakara II. (byla to jediná šance v historii, kdy se český

stát mohl stát evropskou velmocí), pokračuje to pak zradou „Jednoty zelenohorské“ a Jiřfka z Poděbrad a končí to katastrofou bělohorskou. Holeček sice pokládá oběti perzekuce na Staroměstském náměstí osobně za očistěné, ale jejich vina se tím nezmenšuje. A stejně „zrádně“ si šlechta vedla doma: po německém vzoru zbavovala sedláky svobody už ve 12. století, ve válkách husitských pak spolu s odbojnými sedláky a městy zlikvidovala drobnou šlechtu, zemany, čímž se rozevřela propast mezi šlechtou a lidem, tedy většinou národa, a své dílo dokonala připoutáním českého sedláka k hroudě zákonem z r. 1487 (i Masaryk považuje toto datum v českých dějinách za tragické). Nelze se pak divit, že konflikt stavů s Habsburky nepokládal lid za svou věc a r. 1620 nechal šlechtu na holičkách.

Holečkovy argumenty se dají doložit, alespoň z hlediska historických poznatků tehdejší doby. Shledáváme v nich však silně nehistorický pohled na příslušná historická období. Pokřtění lechové v Řeznu nás jistě sblížili s křesťansko-latinským světem, ale přece právě katolická církev sehrála a dodnes hraje klíčovou úlohu v obraně polských národních zájmů. Spory o hodnocení Přemysla Otakara II. budou asi trvat ještě dlouho, skončí-li vůbec někdy, a to i z hlediska hodnocení jeho významu pro českou národnost. Trochu nás zde klame, že na Moravském poli byl jeho soupeřem Habsburk, a Habsburkové jsou bělohorskými vítězi. Holeček ostatně sám ukazuje, že Rudolf se zachoval vůči poraženému padlému soupeři celkem velkomyslně a diplomaticky: dal svou dceru za ženu jeho synovi a jakmile ten dosáhl plnoletosti, nestavěl se proti jeho korunovaci za českého krále.

A ony spory stavů s Přemyslem Otakarem II. jako králem, které se pak v dějinách ještě mnohokrát opakují, nejen po vyhlazení Přemyslovců, ale i za válek husitských, za Jiřího z Poděbrad, za Jagellonců, za Ferdinanda I., za Rudolfa II. a Matyáše — nejsou nic specificky českého a odehrávají se v celé feudální Evropě v rámci staletí trvajících sporů mezi stavovskou oligarchií a ústřední královskou či císařskou mocí. Stavby vždycky chtějí mít panovníka slabého, který by byl loutkou v jejich rukou, silný jim vždy vadí, protože oslabuje jejich prestiž, moc a bohatství. A totéž platí i o poměru české šlechty k lidu: byl takový, jako u feudální šlechty všude na světě — čím více byl sedlák připoután k půdě, tím více vzrůstalo feudálovo bohatství a moc. Pojem národa v dnešním slova smyslu neexistoval — a pokud se o národě mluvilo, pak za něj byly považovány jen vrstvy zámožné a jejich inteligence; tak je tomu i u autora Dalimilovy *Kroniky*, který je všeobecně považován za nesporného českého vlastence. Středověk nevolníky z „národa“ vylučoval, tak jako starověk otroky, buržoazie proletariát, francouzská revoluce aristokraty a klerus, ruská revoluce aristokraty a buržoazii, přičemž mnohdy za „buržuje“ byl považován ten, kdo se objevil na ulici v lepším kabátě.

Problém „selhání“ české šlechty jako reprezentanta národních zájmů byl totiž jinde. Zdá se, že jazykově homogenní česká šlechta, tak, jako tomu bylo v Polsku či v Uhrách, nikdy neexistovala. Podrobný historický průzkum by snad dokázal, proč tomu tak bylo: do jaké míry tu působily vlivy a mravy na dvorech Přemyslovců, německá kolonizace v pohraničních krajích, složité vztahy, které

se utvářely k sousedním zemím, národnostně a kulturně komplikovaná situace v říši Karla IV., která znamená jednu z nejsvětějších epoch našich dějin (nejslavnější český panovník, „otec vlasti“, pocházel jen po matce z české krve, podobně jako největší a nejslavnější český prezident, T. G. Masaryk, měl německy mluvící matku), sňatky panovníků s cizími šlechtičkami atd. Snad podobné vlivy působily i v Polsku a Uhrách, ale přece jen nebyly natolik silné, aby narušily jednotný národní ráz šlechty obou národů. (Možná i proto, jak podotýká Holeček, že jak Polsko, tak Uhry si vždy uchovaly střední a drobnou „zemskou“ šlechtu, která u nás po husitských válkách jako sociální síla zmizela.)

I ta předbělohorská šlechta, která se pokusila o nezdařený stavovský odboj proti Habsburkům, nebyla ničím jiným než „zemskou šlechtou“, tedy šlechtou, která sice měla v Čechách, na Moravě a ve Slezsku své državy, ale nebyla jednotná ani národnostně (v jejích řadách byli Češi i Němci), ani nábožensky (byli tu Čeští bratři, někdejší utrakvisté, luteráni, kalvinisté, ba i katolíci; je příznačné, že proti Habsburkovi si zvolili za protikrále Fridricha Falckého, kalvinistu německo-nizozemské krve, kterému byl český národ ještě vzdálenější než Ferdinandovi).

Tři léta před Holečkovou *Českou šlechtou* vyšel český překlad románu německorakouské spisovatelky Edith hraběnky Salburgové *Čeští páni*. Sama autorka se narodila v Horních Rakousích, její otec byl maďarský hrabě, matka pocházela z německé krve rakouské. Román je vlastně kritikou i apoteozou stavovského odboje z r. 1618 — autorka pochopitelně straní šlechtě uherské a vůbec protestantům, ale mnoho událostí a okolností historické doby popisuje ve svém románě celkem věrně. Ale protože není Češka, nerozlišuje mezi českou „zemskou“ a jazykově českou šlechtou a může mluvit o české šlechtě jako celku tam, kde čeští autoři vždy diferencovali. Proto také kritizuje historicky tragickou nedůslednost české šlechty třeba ve srovnání s uherskou, a i když z opačných premis, dochází k obdobným závěrům jako Holeček. Snad jedině ještě silněji akcentuje úlohu osobností — podle ní odpadlictví a zrada Viléma Slavaty narůstají téměř do apokalyptických rozměrů s nedozrými následky.

A přirozeně vítěz bělohorský neváhal odbojnou šlechtu vyhladit, pokud ji přímo fyzicky nezlikvidoval, sebral jí majetek a vyhnal ji ze země, kam naopak otevřel dveře šlechtě z cizích zemí, která se tak stala novoapečenou „českou“ šlechtou. Dalo se snad očekávat, že z této nové, převážně cizí, přitom dvorské a závislé šlechty vznikne něco jiného než výlučně „zemská“ šlechta, od níž přece nelze očekávat, že bude hájit zájmy národa, jehož jazyk, dějiny, kultura a náboženství jí byly odjakživa cizí? Právě to, co tvořilo u Poláků a Uhrů v řadách šlechty vždy jednotící pojítko: dějiny, jazyk, kultura a náboženství, zde prostě chybělo. Společné zájmy české zemské šlechty byly vždy příliš slabé na to, aby ji mohly podnítit k úspěšným národním akcím, jako tomu bylo v Polsku či v Uhrách.

A tak nakonec vlastně i u Holečka, když se snaží spravedlivě vyzdvihnout všechny kladné příklady v řadách české zemské šlechty 19. století, pokud jde o její poměr k národně obrozenskému hnutí českého národa, vychází její obraz nad očekávání příznivý. Holeček nemůže neuznat významný podíl hr. Kašpara

Šternberka, Boh. Chotka a F. Kinského v prvních obrozovacích akcích — možno říci, že bez jejich podpory by třeba Národní muzeum, Královská česká společnost nauk, Palackého Dějiny, Matice česká, Jungmannův Slovník nebyly možné. Oceňuje i předchozí osvěcenská generace 18. století — Šporka, Canala, Paradise a Straku z Nedobylic, z nichž první tři jmenovaní už podle jmen neměli s českým národem vlastně nic společného.

Holeček sice znevažuje opravdu relativně nízké příspěvky Karla Schwarzenberga, J. J. Clama Martinice a hr. Harracha na Národní divadlo — ale co vlastně těmto německy mluvícím šlechtickým rodům mělo být do česky mluveného divadla, když měly prosperující a umělecky hodnotné své německé stavovské divadlo v Praze? Hr. Zd. Kolovrat povzbudil vlastence česky psanou hrou *Libuše*, nebyl sice prý jejím autorem, ale aspoň projevil dobrou vůli. Holeček jmenuje v pozitivním smyslu i kn. Ferdinanda Lobkovice, ba i kn. Rudolfa Thurna Taxise, jenž pocházel z bavorského rodu, tedy vlastně nepatřil ani k „širší“ vlasti Čechů, a přesto se k nim v šedesátých letech okázale hlásil. Jiří Lobkovic zase důsledně mluvil na sněmu dvojjazyčně, totiž každou českou větu ihned překládal do němčiny, bral tedy svůj úkol reprezentanta zemské šlechty velmi důkladně.

Je tu sice odíózní výrok Karla Schwarzenberga ml. na sněmu o husitech jako „bandě lupičů a žhářů“, ale tento výrok stál Karla Schwarzenberga ml. politickou kariéru a Čechům dopomohl k Husově pomníku na Staroměstském náměstí — důkaz, že zemská šlechta v Čechách ani nesměla veřejně moc důrazně dávat najevo svůj katolicismus. Ale jak Holeček poznamenává, už Schwarzenbergův syn Karel Schwarzenberg nejmladší spolu se svým druhem hr. Karlem Lažanským se opět vřele hlásili k českému národu a bylo dějinnou tragédií, že oba zahynuli na samém počátku světové války. Ostatně hlásit se k českému národu nebylo pro zemskou šlechtu nijak snadné, jak přiznává sám Holeček, když uvádí případ hraběte Václava Kounice, o němž zapéje skutečný panegyrik jako o jediném vzorném českém šlechtici, jehož matka Eleonora byla prý jedinou českou šlechtičnou 19. století.

„Co následuje z případu hr. Václava Kounice? Že český šlechtic naší doby, chce-li žít skutečně po česku, musí se vymknouti ze společnosti svého stavu, kde českého života naprosto není. České srdce ve společnostech české aristokracie nedochází úkoje.“²

Holeček také podrobuje kritice Jindřicha Clama Martinice, jenž stál v čele české reprezentace v boji o státní právo r. 1867. Uvádí, že se neukázal na výši svého úkolu, daleko ustupuje hr. Štěpánovi Széchynimu v Uhrách, a vytýká mu jako hlavní chybu, že se tehdy nespojil s Uhry a nezabránil zmaření uherského plánu „Dunajské konfederace“. Jistě Jindřich Clam Martinic nebyl politické lumen (i když nezapomeňme, že i nesporně velký politik, vůdce občanské české reprezentace, František Palacký, v boji o české státní právo neuspěl a část výtek, činěných Martinicovi, padá i na jeho hlavu). Ale uvažme: měl snad katolický šlechtic, věrný Habsburskému domu, navázat těsné spojení s protihabsburskými protestantskými Uhry? To by musel brát českou věc tak, jako bral kdysi

² J. Holeček, *Česká šlechta*, 1918, s. 48 cit.knihy.

věc uherskou Bethlen Gabor, neváhajíc se ve stavovském odboji spojit třeba s Turky.

Stávalo se také, že vídeňské vlády měly více porozumění pro české národní zájmy než zemská šlechta a to ji pak nutně sblížovalo s rakouskými Němci. Ne náhodou Holeček vyzdvihuje pozitivní roli místodržitele knížete Františka Thuna, který byl Němec a Rakušan (Holeček o něm mluví jako o politickém Čechu německé národnosti). Není však náhodné, že více porozumění pro české národní snahy měli vídeňský místodržitel a německorakouská šlechtická spisovatelka, protože právě Rakušané, kteří si uvědomovali nebezpečí pruské a později říšskoněmecké expanze pro svůj stát, se museli občas ocitnout po boku protiněmeckých Čechů.

Nepochybně zemská šlechta nesehrála ani nemohla sehrát v českém obrození onu roli, kterou jí přisuzovali naši obrozenci, neustále pošilhávající po Polácích a Maďarech. Takže nakonec došlo k rozkolu, který proniká celou část novější, už mladočesky orientované publicistiky, kultury a literatury (zvláštní úkol zde náležel liberálům Havlíčkovi a po něm Nerudovi). Zkrátka, po roce 1620, nebo jako podle Holečka vlastně nikdy, pořádné české šlechty nebylo. Národ se bez ní obešel a bez ní také obrodil. Tím je také dán „demokratický charakter“ českého národa. Masaryk tuto teorii úspěšně využil při předložení požadavku samostatného českého státu za první světové války: taková teorie musela mít úspěch zejména ve Spojených státech a ve Francii — dalo se předpokládat, že nový český stát bude republikou. V Anglii tato teorie platila méně, tam měli více úspěchů Maďaři a naše zahraniční akce měla co dělat, aby paralyzovala jejich vliv i ve vysokých vládních kruzích.

Nový československý stát se stal opravdu republikou a pozemková reforma zbavila zemskou šlechtu její hospodářské základny, když ji současně zbavila práv užívat aristokratických titulů. Její půda přešla do rukou bohatých nebo válkou zbohatlých sedláků. Bylo-li to vždy hospodářství k prospěchu, pochyboval sám Holeček, když ve své knize napsal: „Jinak se musí české šlechtě přiznati, že na svých statcích hospodářil dobře, namnoze vzorně. Zásluha o rozvoj zemského zemědělství se jí upříti nedá. I to jí bude připočteno k zásluze, že v dobrém stavu zachovává lesy, jež propadají zpustošení pokaždé, když statek šlechtický přejde v majetek občanského držitele. Ti herostratsky pustoší i staré zámecké parky, jako se stalo ve Rtiševicích, statku dříve hr. Clam Martinice.“³ Co by asi Holeček říkal dnes, když by posuzoval hospodaření mnohých nástupců oněch „občanských držitelů“ kdysi panských lesů, obor, sadů a parků?

Teorie „demokratického národa“ u nás zapustila hluboké kořeny: činily se i pokusy navázat ji na mylnou Palackého teorii (opírající se o Prokopia) o demokratickém zřízení starých Slovanů, mnozí spisovatelé historických románů ji ztělesnili v beletristickém díle (nejvýrazněji Alois Jirásek) a Zdeněk Nejedlý z ní posléze zkonstruoval most, po němž s bravurní lehkostí převedl český národ neobyčejně složitým pětisetletým historickým vývojem přímo od válek husitských ke „komunistům jako dědicům nejlepších tradic českého národa“. Dokon-

³ Tamtéž s. 55 cit.knihy.

ce jsme se tou teorií začali pyšnit před ostatními národy a jaksi jsme pozapomněli, že původně vlastně vznikla jako z nouze ctnost.

Jenže naše dějiny, jako ostatně dějiny žádného národa, nejsou tak jednoduché a mnohá historická minus začasté vystoupila v jisté historické situaci jako plus, jindy tomu však bylo naopak. Těžko můžeme popřít, že vystoupení Husovo i česko-bratrství pomáhaly formovat povahu našeho pojetí české národní identity, a byli bychom slepí, kdybychom se těchto národních tradic vzdávali. Ale nemůžeme také nevidět, jak třeba nerozlučitelná jednota katolicismu a polského národního vědomí pomáhá už tisíc let impozantně integrovat dějinami tak těžce zkoušený polský národ. Co se ovšem v dějinách stalo, nemůže se odestát, a my můžeme jak ze své reformace, tak z absence české šlechty v řízení národnostního boje v 19. století vytěžít leccos dobrého. Ale současně musíme mít historický cit pro spravedlnost: i pro českou zemskou šlechtu, jejíž politická pozice byla tak obtížná, a přesto po ní zůstalo významné kulturní dílo. Stejně tak by bylo krátkozraké popírat velmi výraznou účast katolické církve v českém národním obrození, nebo dokonce církev a obrození deklarativně stavět do nesmiřitelného protikladu.

JOSEF HOLEČEK UND DER BÖHMISCHE ADELSTAND

Josef Holeček gehört zu den ausdrucksvollsten Gestalten des tschechischen Konservatismus des letzten Viertels des 19. und des ersten Viertels des 20. Jahrhunderts. Die Spezifität seiner konservativen Anschauungen ist durch die Spezifität der tschechischen Geschichte bestimmt: die tschechische Nation hat im 15. und 16. Jahrhundert zwei Etappen der Reformation durchgemacht — Hussitentum und tschechische Bruderschaft, welche der eigenartigste Ausdruck des tschechischen Denken des Mittelalters war. Nach dem Dreissigjährigen Krieg ist der tschechischsprachige Adel im Land fast völlig verschwunden - seit dieser Zeit wird die tschechische Nation, wenn auch ein wenig vereinfacht, für eine Nation ohne Adelstand gehalten. Man spricht dann von dem angeborenen „Demokratismus“ der Nation, was oft eine „Tugend aus Not“ ist.

Der Konservatismus von Josef Holeček vermisst zwei wesentliche Züge, die den Konservatismus regelmässig begleiten: den Zusammenhang mit der alten Religionstradition des Landes (in diesem Fall mit dem Katholizismus) und die Stütze an die einheimische Aristokratie. Holeček im Gegenteil, der seiner Art ein Slawophile oder ein „Potschwennik“ ist (die russische Gedankenströmung der 60er und 70er Jahre des 19. Jahrhunderts, welche die Notwendigkeit der Rückkehr der durch die Reform des Zaren Peter vom „Boden“ abgerissenen Intelligenz zum einfachen Volk prägte und besonders durch F. M. Dostojewski, Ap. Grigorjew und N. Strachow vertreten wurde), kritisiert einerseits die katholische Kirche, welche die Stütze der Zentralisierungspolitik der Habsburger war, andererseits aber auch die Bemühungen der tschechischen Nationalrenaissance den Landadel an ihre Seite zu gewinnen; sein Konservatismus ist bäuerisch demokratisch.

Die Stütze der Nation sowie auch der Menschheit überhaupt ist nach Holeček Bauernstand, Boden, Bauerntum schlechtin. Im Patriarchaldorf sieht Holeček kulturelle Sicherheit, politische Stabilität und moralische Gesundheit der Gesellschaft. Im Gegenteil verdammt Holeček die Stadt-

kultur und Zivilisation, welche diese Werte zerstört, als dekadente Strömung der Weltentwicklung. In seinem grössten Literarwerk *Naši* (Die Unsringen, 1898–1930), einer Romanchronik mehrerer Generationen eines südböhmischen Dorfes, welche zehn Bände zählt, zeigt der Schriftsteller diesen Prozess in lebendigen künstlerischen Darstellungen.

Seine eigene Beziehung zum böhmischen Landadel formuliert er am ausdrucksvollsten in seinem Buch *Česká šlechta* (Der böhmische Adelstand), welches im Jahre 1917 geschrieben und gleichzeitig mit der Entstehung der selbstständigen Tschechoslowakischen Republik im J. 1918 herausgegeben wurde. Wenn er auch die positiven Seiten unseres Adels, wie gute Wirtschaft, Kulturdenkmalschutz und selten auch aufrichtige Bemühungen um die Unterstützung der tschechischen Nationalrenaissance anerkennt, lehnt er grundsätzlich den Adel und seine Einstellungen ab. Für ihn ist der Adel zuviel mit der österreichischen Monarchie, mit dem Kaiserhof, mit dem Katholizismus und mit der deutschen Sprache verbunden (was jedoch natürlich war, da die Mehrheit der Edelgeschlechter nach der Schlacht am Weissen Berg, 1620) aus westeuropäischen und südeuropäischen Ländern nach Böhmen kam und diese hatten mit den geistlichen Traditionen Böhmens keine Verbindung). Aber auch das Benehmen des alten tschechischen Adels unterzieht Holeček einer Kritik; dieser Adel unterdrückte und verriet das Bauernvolk, er orientierte sich einseitig auf lateinisch-deutsche Kulturtraditionen, er unterstützte die Germanisierungseinwirkungen an den Herrscherhöfen u.ä. Während der Adel in Polen und Ungarn immer an der Spitze der Verteidigung der Nationalinteressen stand, in Böhmen war es nicht so. Und eigentlich konnte es auch nicht so sein. Die von den bäuerischen, auf die tschechische Bruderschaft orientierten Konservativen durchgeführte Kritik scheint ein wenig einseitig zu sein. Man sollte nicht davon absehen, dass trotz seiner geschichtlich bedingten Position hat der Adel in Böhmen manches Gute für die Kulturentwicklung des Landes geleistet, obwohl er sich als Ganzes mit der tschechischen Nationalrenaissance niemals identifiziert hat. Das gilt auch für die katholischen Kirche, welche in der Nationalrenaissance eine bedeutungsvolle Rolle spielte: der niedrigere Klerus gehört zu ihren aktivsten Repräsentanten im ganzen Land.